

Duurzaamheidsverslag 2018

1. Inleiding

Het beleidskader duurzaamheid is eind 2010 vastgesteld. Daarin is aangegeven waarom het waterschap duurzaam handelen belangrijk vindt, welke ambities we hanteren en welke stappen we gaan zetten. Het beleidskader was vooral een doorvertaling van de doelstellingen die zijn opgenomen in het Klimaatakkoord tussen het Rijk en de waterschappen.

Nieuwe ontwikkelingen als het Klimaatakkoord van Parijs, het Manifest Maatschappelijk Verantwoord Inkopen, de Green Deal voor Duurzaam GWW, de Marktvisie van de Unie van Waterschappen en de wijziging van de Aanbestedingswet gaven aanleiding het beleidskader duurzaamheid te herijken. Dit is in 2017 gebeurd. Het beleid is hiermee up to date gemaakt en voor alle thema's zijn specifieke doelstellingen voor 2020 opgenomen, met een bijbehorend werkprogramma 2017-2020.

Via dit Duurzaamheidsverslag wordt over de voortgang van het behalen van de doelstellingen en de voortgang van de specifieke maatregelen uit het werkprogramma gerapporteerd, met betrekking tot het jaar 2018. De opbouw van dit verslag is gelijk aan die van het beleidskader duurzaamheid 2017.

2. Speerpunten en doelstellingen Duurzaamheidsbeleid

In het beleidskader Duurzaamheid 2017 staat een aantal speerpunten benoemd. Verder is per thema een doelstelling vastgesteld. De speerpunten en doelstellingen worden in dit hoofdstuk kort samengevat.

Speerpunten

Duurzaamheid vraagt om een brede blik voor sociale, ecologische en economische dimensies bij het vinden van oplossingen voor vraagstukken en opgaven. Dat vraagt om integrale afweging van die aspecten binnen de eigen bestuurlijke (inhoudelijke en financiële referentiekaders).

Hoewel ieder vraagstuk en elke opgave andere aspecten met zich meebrengt en per situatie tot een andere afweging en keuze kan leiden, willen we bij de **doorontwikkeling** van ons

duurzaamheidsbeleid vooral **inzetten** op een aantal punten, namelijk:

- voorkomen en beperken van milieueffecten die bijdragen aan klimaatverandering (terugdringen uitstoot van broeikasgassen)
- behoud en herstel van robuuste, gezonde, schone en op natuurlijke processen gebaseerde watersystemen
- bewerkstelligen van een duurzame waterketen c.q. zuiveringsketen met oog voor benutting van rioolafvalwater voor energie en grondstoffen en milieubewust gebruik van chemicaliën
- scheppen van co-creatie bij interne en externe inrichtings-, beheer- en onderhoudsprocessen (integrale aanpak, functiecombinaties, werk met werk etc.)
- verantwoord gebruik van (hulp)bronnen (biobased en circulair inkopen, energietransitie, cradle tot cradle etc.)
- borgen van sociale rechtvaardigheid (mensenrechten, arbeidsomstandigheden etc.)

Duurzaam handelen houdt ook rekening met andere aspecten die in ons beleidskader van 2010 zijn opgenomen en ook onderdeel zijn van de duurzaamheidsparagraaf bij bestuursvoorstellen, t.w.:

- toekomstbestendig (geen spijmaatregelen, lange termijnoplossing)
- geen afwenteling in tijd, ruimte en op anderen (bijvoorbeeld van inrichting op beheer en onderhoud of van waterketen op watersysteem)
- focus op levensduur (Lifecycle-analyse en Total Cost of Ownership).

Deze punten vormen een **primair handelingsperspectief** bij al onze opgaven voor inrichting, beheer, onderhoud en bedrijfsvoering (middelen).

Doelstellingen

Per thema zijn de volgende doelstellingen vastgesteld:

- CO₂-uitstoot
  - Vermindering van onze CO₂-uitstoot (lang-cyclisch) met 30% in de periode 1990-2020.
- Energie
  - Een energiereductie van 30% ten opzichte van 2005
  - 40% eigen energieopwekking
  - Jaarlijkse energiereductie voor peilbeheer/watersystemen van 2%, in de periode 2016-2018.

- Mobiliteit
  - Beperking van de uitstoot van CO₂, NO_x en fijnstof vanuit mobiliteit met 15%, t.o.v. 2016
  - Terugdringen van fossiel brandstofverbruik.
- Duurzaam inkopen en bouwen
  - Klimaatbewust, biobased en circulair inkopen: invulling daarvan wordt bij 100% van onze inkopen toegepast.
  - Inkopen met inachtneming van internationale sociale voorwaarden: naleving hiervan wordt als eis bij 100% van onze inkopen toegepast.
  - Inkopen met toepassing van social return (toegang arbeidsmarkt): toepassing waar dat mogelijk is.
  - Mkb-gericht inkopen: kleine lokale bedrijven toegang (blijven) bieden tot voor hen relevante/geschikte opdrachten.
  - De Aanpak Duurzaam GWW en een zelf te ontwikkelen uitvoeringstool wordt bij een drietal pilotprojecten ingezet en geëvalueerd en op basis daarvan vanaf 2020 bij GWW-projecten toegepast.
- Chemicaliën
  - Chemicaliënverbruik bij RWZI's afstemmen op belang om KRW-doelen te halen.
  - Geen chemische bestrijdingsmiddelen op eigen terreinen en dijken.
- Afvalstoffen
  - Herbruikbaarheid benutten van riolafvalwater, maaisel uit watergangen en bedrijfsafval.
- Duurzame watersystemen
  - Het verder bewerkstelligen van duurzame watersystemen, voor zover dat maatschappelijk en financieel haalbaar is.
- Duurzame waterketen (zuiveringsketen)
  - Het verder vormgeven van een duurzame inrichting en beheer van de waterketen c.q. het zuiveringsproces op basis van een maatschappelijke kosten-batenanalyse, ook in relatie tot de belasting van het watersysteem en de herbruikbaarheid van riolafvalwater/slib (energie en grondstoffen).

3. Activiteiten en voortgang in 2018

CO₂-uitstoot (klimaatvoetafdruk)

De reductiedoelstelling betreft de lang-cyclische CO₂-uitstoot ten opzichte van 1990. De uitstoot in dat jaar is echter niet meer te herleiden. Vanaf 2011 is een CO₂-footprint voor de waterschappen landelijk ingevoerd. Vergelijking tussen 2011 (15.730 ton) en 2018 laat zien dat onze uitstoot met bijna 70% is gedaald tot 4.992 ton.

De belangrijkste oorzaken zijn: vermindering van het stroomverbruik, overschakeling op groene stroom (Europese windkracht) en de reductie van polymeren/metaalzouten. De uitstoot van methaan en lachgas is niet meegenomen, omdat landelijk is vastgesteld dat deze nog niet op betrouwbare wijze kan worden berekend en ook onduidelijk is welke reductiemaatregelen kunnen worden genomen. De uitstoot vanuit uitbestede infrastructurele (investerings)projecten is ook niet meegenomen. Daarnaast zit in de CO₂-footprint ook niet de uitstoot door veenoxidatie, die in ons gebied geschat wordt op 512.000¹ ton/jaar (vanuit de aandachtsgebieden). De productie van biogas bij ons zuiveringsproces zorgt weliswaar voor CO₂-uitstoot (3.946 ton), maar omdat dit een kort-cyclische emissie is, vormt dit geen toename van het CO₂-volume en wordt daarom niet in onze footprint opgenomen.

Acties/maatregelen

In het beleidskader Duurzaamheid (2017) zijn met betrekking tot CO₂-uitstoot de volgende acties/maatregelen opgenomen.

	Actie/maatregel	Planning
1.	Bij keuzen/gunning van opdrachten aan derden bij inkopen en uitbestedingen van GWW-projecten, onderhoudswerk, transporten etc. sturen wij op en belonen wij vermindering van emissies in deze ketenprocessen voor zover dat niet tot onevenredige (meer)kosten leidt.	2017 - 2018
2.	Op basis van het resultaat van de veenoxidatiepilot bij Valthermond en het maatschappelijk draagvlak daarvoor maken wij samen met de provincies een aanpak voor de overige veengebieden.	2017-2020
3.	In onze communicatie- en educatie-activiteiten benadrukken we het belang en noodzaak om als maatschappij de CO ₂ terug te dringen en laten daarbij onze (goede) voorbeelden zien. Borging daarvan bij projectmatig werken vindt plaats via de communicatieparagraaf.	2017 - 2020
4.	Onderzoek haalbaarheid klimaatneutraliteit eigen organisatie	2018

Wat hebben we in 2018 gedaan?

1. Voor GWW-projecten wordt dit, waar mogelijk, meegenomen en uitgewerkt in het implementatietraject Duurzaam GWW. Voor onderhoudswerk en transporten zijn geen concrete acties uitgevoerd in 2018.
2. In 2018 is het veenoxidatie-aandachtsgebied volledig gekarteerd (4.409 boringen). De gegevens zijn gepresenteerd bij de provincies Groningen en Drenthe. De provincie Groningen (als projecttrekker) gaat samen met het waterschap kijken naar de mogelijkheden voor oplossingen. De inzichten vanuit het pilotproject Valthermond worden hierbij zoveel mogelijk benut.

¹ In het Duurzaamheidsverslag 2017 staat een geschatte uitstoot van 181.000 ton/jaar. Deze berekening is later aangepast, omdat er niet met het juiste areaal aan aandachtsgebieden is gerekend.

3. Bij projectgerelateerde communicatie wordt dit meegenomen. Voorbeelden hiervan zijn de communicatie over het duurzame herstel van asfalt in Veele en de communicatie rond het project Brede Groene Dijk, waarin beperking van CO₂-uitstoot ook nadrukkelijk aandacht krijgt.
4. De haalbaarheid van klimaatneutraliteit zal op termijn in beeld worden gebracht. De eerste stap hierin is inzicht in de haalbaarheid van energieneutraliteit. Zie hiervoor actie 7.

Energie

Op basis van het in 2016 vastgestelde beleidskader Energiebesparing en –opwekking 2016-2018 blijven we voor 2020 uitgaan van 30% reductie ten opzichte van 2005 en 40% eigen opwekking in 2020. Eind 2018 bedroeg de reductie van verbruik 13% en van inkoop 25%. De eigen opwekking bedroeg 20,9%. De opwekking door derden op onze assets bedroeg 0,3%

Het totale energieverbruik in 2018 bedroeg 209.175 GJ. In lijn met vastgesteld beleid gaan we uit van energieverbruik zonder VKA en van een 3-jaarsgemiddelde bij het peilbeheer. Dat laatste beoogt de schommelingen in het energieverbruik als gevolg van wisselende weersomstandigheden uit te vlakken. Het 3-jaarsgemiddelde verbruik voor peilbeheer is licht gedaald (circa 3%) ten opzicht van vorig jaar. De afgelopen jaren zijn er verschillende maatregelen doorgevoerd om het energieverbruik van het peilbeheer te verlagen, zoals de aanleg van een remmingswerk bij de Zeesluis van Delfzijl voor betere spuimogelijkheden en energiezuinig malen bij gemaal Fiemel. Wanneer het jaarverbruik voor peilbeheer van 2018 wordt vergeleken met dat van 2017 zien we een stijging van circa 4%. Door de extreme droogte en, daardoor, de noodzaak tot aanvoer van water is in 2018 relatief veel energie verbruikt voor peilbeheer.

In 2018 hebben we 43.688 GJ aan energie zelf opgewekt. Daarnaast hebben derden op onze assets nog eens 1.131 GJ opgewekt. De totale biogasproductie in 2018 bedroeg 2.011.136 Nm³. Hiervan is 1.778.013 Nm³ nuttig gebruikt op de locatie (RWZI's). De rest is doorgeleverd aan derden (97.007 Nm³) of afgefakkeld (136.116 Nm³). De hoeveelheid biogas die wordt afgefakkeld wordt zoveel mogelijk beperkt, door de biogasproductie zo goed mogelijk af te stemmen op de capaciteit van de WKK's.

Acties/maatregelen

In het (herijkte) beleidskader Duurzaamheid (2017) zijn met betrekking tot energie de volgende acties/maatregelen opgenomen.

	Actie/maatregel	Planning
5.	Opstelling en uitvoering reductie- en opwekkingsprogramma energie	2017-2020
6.	Afweging overschakelen op aardgas met CO ₂ -vrije status	2018
7.	Doorkijk haalbaarheid energieneutraliteit (2025-2030)	2017-2018

Wat hebben we in 2018 gedaan?

5. In 2018 is de plaatsing van zonnepanelen op de terreinen van 9 RWZI's voorbereid (vergunningen zijn verkregen, SDE-subsidies zijn verkregen, bestekken zijn opgesteld en de uitvoering is voorbereid en aanbesteed). Op 1 locatie zijn de zonnepanelen opgeleverd, de rest volgt in 2019. De planning voor de realisatie van de vervanging van de WKK's de RWZI's Scheemda en Assen zijn opgeschoven naar 2020 en 2021.
6. De afweging heeft geleid tot de conclusie dat in de landelijke afspraken (MJA) niet is vastgelegd dat gas CO₂-vrij (bijvoorbeeld opgewaardeerd biogas) moet worden. De investering in de vereiste certificaten voor CO₂-vrij aardgas kan beter benut worden voor maatregelen om het gasverbruik te beperken.

7. In 2018 is hier een start mee gemaakt. In 2019 wordt dit afgerond. Er wordt in beeld gebracht wat de haalbaarheid is van energieneutraliteit en wanneer dat gehaald zou kunnen worden. Ook wordt in beeld gebracht welke verdeling reëel is tussen eigen opwekking en opwekking door derden op onze assets.

Mobiliteit

Doelstelling bij dit onderdeel is vooral de terugdringing van CO₂, NO_x en fijnstof. Ook willen we zoveel mogelijk afstappen van het gebruik van fossiele brandstoffen. Daarbij gaat het om de effecten van de inzet van eigen en leaseauto's van het waterschap, het gebruik van auto's van medewerkers en openbaar vervoer voor dienstreizen en de inzet van onderhoudsmaterieel door het waterschap. Ook de inzet van onderhoudsmaterieel en transportmiddelen van derden door uitbesteding van regulier onderhoud / transport (exploitatie) valt hieronder.

Zoals onder het kopje "CO₂-uitstoot" reeds is aangegeven, valt de uitstoot als gevolg van uitbesteding van infrastructurele (investerings)projecten niet onder onze CO₂-footprint en is daarom ook niet in onderstaande tabel opgenomen.

In onderstaande tabel is te zien hoe middeleninzet en broeikasgasemissies zich bij de diverse onderdelen vanaf 2016 hebben ontwikkeld.

Onderdeel	2016		2017		2018	
	Hoeveelheid	CO ₂ (ton)	Hoeveelheid	CO ₂ (ton)	Hoeveelheid	CO ₂ (ton)
Dienstreizen						
- <i>Auto's waterschap</i>	155.919 ltr	502	156.813 ltr	506	135.171 ltr 1.326.481 km	430
- <i>Elektrische auto's waterschap</i>					36.167 kWh 150.650 km	8
- <i>Auto's medewerkers</i>	1.082.731 km	238	1.045.078 km	230	980.058 km	216
- <i>Openbaar vervoer (trein)</i>	239.443 km	9	198.500 km	1	161.930 km	6
- <i>Openbaar vervoer (vliegtuig)</i>	233.460 km	36	278.091 km	42	208.277 km	32
Eigen onderhoudsmaterieel	446.254 ltr	1.441	467.282 ltr	1509	454.961 ltr	1470
Uitbesteed onderhoud	204.986 ltr	662	162.831 ltr	526	204.080 ltr	659
Uitbesteed slijbtransport	182.416 km	734	185.718 km	756	184.000 km	749
Totaal		3.622		3.570		3.570

Door de inzet van elektrische auto's is het brandstofverbruik van auto's van het waterschap verminderd. Als de elektrische auto's bij onze eigen laadstations worden opgeladen is er geen sprake van de CO₂-uitstoot, omdat wij alleen gebruik maken van groene stroom. Circa 1/3 van de gebruikte kWh komt van laadstations die niet bij ons in beheer zijn. We weten niet of er in die gevallen ook gebruik wordt gemaakt van groene stroom. Daarom is hiervoor wel een CO₂-uitstoot gerekend. Landelijk is de omrekenfactor voor de CO₂-uitstoot van treinverkeer een aantal keer veranderd. Dat verklaart de schommeling in CO₂-uitstoot in de verschillende jaren.

De totale CO₂-uitstoot door mobiliteit is gelijk gebleven aan vorig jaar.

Wagenpark Hunze en Aa's

Het doel is om eind 2022 voor 80% van ons wagenpark gebruik te maken van elektrisch aangedreven auto's. Het gaat hierbij om personenauto's en kleinere bedrijfswagens. Deze transitie willen we

fasegewijs laten verlopen. In 2018 hebben we 12 elektrische auto's aangeschaft, ter vervanging van dieselauto's, waardoor we in totaal nu 13 elektrische auto's in bezit hebben. Tot 2022 zullen hier nog 15 elektrische auto's bij komen. Uitgangspunt is dat de toename van ons stroomverbruik door de overschakeling op elektrisch rijden door onze keuze voor CO₂-vrije elektriciteit geen verhoging van onze CO₂-uitstoot zal hebben. Uiteraard is het wel zo dat we in de jaren dat we nog niet volledig zijn overgeschakeld op elektrisch rijden de jongste EG-richtlijn voor zuinige en schone verbrandingsmotoren blijven aanhouden.

Acties/maatregelen

In het (herijkte) beleidskader Duurzaamheid (2017) zijn met betrekking tot mobiliteit de volgende acties/maatregelen opgenomen.

	Actie/maatregel	Planning
8.	Transitie naar elektrisch rijden (personenauto's/kleinere bedrijfswagens), incl. aanleg benodigde infrastructuur	2017-2022
9.	Transitie naar elektrisch rijden voor bestelbussen en terreinwagens (loopt door t/m 2022)	2020-2022
10.	Selectie- en gunningcriteria bij uitbesteding van onderhoudswerkzaamheden en transport door derden worden aangescherpt om vermindering van CO ₂ , NO _x en fijnstof (door materieel met zuinige en schone motoren, slimme transport- en logistieke processen etc.) te bewerkstelligen.	2017-2020
11.	Beperking onderhoud door statuswijziging watergangen met maatgevende afvoer van minder dan 50 ltr/s (overgang naar schouwsloot: 100 km in 2020)	2018-2020
12.	Optimalisering onderhoud: minder (overbodige) onderhoudshandelingen en transportbewegingen, meer eenzijdig onderhoud, efficiëntere slibverwerking	2017-2020
13.	Efficiënt/duurzaam gebruik onderhoudsmaterieel (trainingen chauffeurs, toepassing meetsysteem en digitale inwinning) 2018: 50% en 2019: 100%	2018-2019
14.	Beperking inzet onderhoudsmaterieel door nieuwe aanpak exotenbestrijding	2017-2019
15.	Stimulering dienstreizen met openbaar vervoer	2017-2020

Wat hebben we in 2018 gedaan?

8. In 2018 is de installatie van 44 laadstations voor elektrische auto's afgerond, verdeeld over onze locaties. Verder zijn er 12 elektrische auto's aangeschaft, ter vervanging van dieselauto's. Deze maatregel loopt door tot 2022, in verband met de looptijd van het leasecontract.
9. De technische ontwikkeling wordt in de gaten gehouden. De komende jaren wordt nader onderzocht hoe deze transitie het beste gemaakt kan worden. Vooralsnog zijn er geen elektrische bestelbussen of terreinwagens aangeschaft.
10. Er zijn hiervoor geen concrete acties geweest in 2018. Dit wordt de komende jaren opgepakt en uitgewerkt.
11. Er zijn in 2018 een aantal watergangen afgestoten, zoals ook in voorgaande jaren.
12. We zijn in 2018 verder gegaan met de implementatie van de nieuwe onderhoudsconcepten, deze zijn ook vastgelegd in het nieuwe Onderhoudsbeheerplan (OBP) en vastgesteld door het DB. Dit zorgt voor een beperking van het aantal werkgangen. Het heeft nog niet gezorgd voor een beperking van de hoeveelheid gebruikte brandstof. Mogelijk komt dit door de grotere hoeveelheid maaisel per strekkende meter die op deze manier verwerkt moet worden, in relatie tot de verwerkingscapaciteit van het materieel.

13. Een aantal machinisten heeft deelgenomen aan een praktijkmiddag/cursus om de machines efficiënter en duurzamer af te stellen en te gebruiken. Indien nodig wordt in 2019 deze praktijkmiddag/cursus herhaald.
14. In 2018 is een uitvoeringsplan opgesteld voor het beheersen en terugdringen van exoten. Het projectteam dat zich hiermee bezig houdt is hiervoor uitgebreid van 2 naar 4 personen. Er wordt ingezet op zoveel mogelijk handmatig verwijderen van exoten i.p.v. machinaal verwijderen, door vroegtijdig in te grijpen.
15. Dit is onderdeel van bestaand beleid. Er zijn geen concrete actie geweest in 2018.

Duurzaam inkopen en bouwen

Dit onderdeel omvat alle inkopen/aanbestedingen die betrekking hebben op leveringen (producten), diensten en werken door derden.

Maatschappelijk Verantwoord Inkopen (MVI)

De doelstellingen die zijn opgenomen in het beleidskader Duurzaamheid 2017 met betrekking tot MVI worden in 2019 nader uitgewerkt. Er wordt in beeld gebracht wat haalbaar en betaalbaar is en welke doelstellingen prioriteit krijgen.

Binnen Duurzaam Grond-, Weg- en Waterbouw (zie hieronder) wordt een deel van MVI toegepast, voor zover het betrekking heeft op GWW-projecten.

Duurzaam bouwen (Duurzaam Grond-, Weg- en Waterbouw)

Bestedingen gericht op grond-, weg- en waterbouw (GWW) vormen het grootste deel van de inkopen van het waterschap. We willen duurzaamheid binnen de GWW projecten vergroten, in lijn met ons duurzaamheidsbeleid, beheerprogramma en het coalitieakkoord. Landelijk is hiervoor de Aanpak Duurzaam GWW ontwikkeld. Dit komt voort uit de Green Deal Duurzaam GWW, waaraan de waterschappen zich (via de UvW) samen met Rijk, provincies, gemeenten en diverse bedrijfsbranches gecommitteerd hebben.

We willen de Aanpak Duurzaam GWW implementeren in onze organisatie, omdat het aansluit bij onze duurzaamheidsdoelstellingen, zoals vastgelegd in ons beleidskader Duurzaamheid (2017), ons beheerprogramma en het coalitieakkoord. Daarnaast sluit het goed aan bij andere doelstellingen, o.a. op het gebied van integraal werken, omgevingsbewust handelen en professioneel opdrachtgeverschap.

Eind 2017 zijn we gestart met het implementatietraject van de Aanpak Duurzaam GWW. Er wordt een methodiek ontwikkeld die aansluit bij onze manier van projectmatig werken en onze projecten.

Hiervoor is een integraal implementatieteam samengesteld, waarin een groot deel van de organisatie vertegenwoordigd is. De implementatie kent 2 fases. In fase 1 wordt de kennis en expertise op het gebied van Duurzaam GWW opgebouwd en vergroot en wordt een methodiek ontwikkeld. Deze methodiek wordt vervolgens getest in drie pilotprojecten. De pilots worden geëvalueerd en de lessen hieruit worden toegepast in fase 2, waarin de organisatiebrede implementatie zal plaatsvinden.

Acties/maatregelen

In het (herijkte) beleidskader Duurzaamheid (2017) zijn met betrekking tot duurzaam inkopen en bouwen de volgende acties/maatregelen opgenomen.

	Actie/maatregel	Planning
16.	Implementatie MVI en Aanpak DGWW (1 ^e fase: pilots)	2017-2020
17.	Evaluatie 1 ^e fase MVI en DGWW, vaststelling criteria voor toepassing DGWW en eventuele bijstelling van inkoopproces en -organisatie	2020

18.	Afronding implementatie MVI en DGWW (2 ^e fase: volledig invoering)	vanaf 2020
19.	Selectie van opdrachten voor mkb-bedrijven waarvoor geen certificering CO ₂ -prestatieladder wordt gehanteerd	2017-2020

Wat hebben we in 2018 gedaan?

16. Zie de tekst hierboven. Er zijn op het gebied van MVI geen concrete acties geweest in 2018. Voor DGWW geldt dat het projectteam in 2018 een methodiek heeft ontwikkeld, die gebaseerd is op de landelijke aanpak maar aansluit op onze organisatie en manier van projectmatig werken. Er zijn 3 pilotprojecten geselecteerd waarbinnen de methodiek wordt toegepast. Dit krijgt verder vorm in 2019 en 2020.
17. Geen acties in 2018. Zie actie 16.
18. Geen acties in 2018. Zie actie 16.
19. Geen acties in 2018. Dit wordt meegenomen in de verdere uitwerking van MVI in 2019.

Chemicaliën

Bij het zuiveringsproces verbruiken we chemicaliën. De afgelopen jaren is het verbruik daarvan aanzienlijk verlaagd. In 2018 is het verbruik met circa 12% gedaald t.o.v. 2017.

Acties/maatregelen

In het (herijkte) beleidskader Duurzaamheid (2017) is met betrekking tot chemicaliën de volgende actie/maatregel opgenomen.

	Actie/maatregel	Planning
20.	Analyse en afstemming scheppen tussen chemicaliënverbruik RWZI's en belang om KRW-doelen te halen	2018-2021

Wat hebben we in 2018 gedaan?

20. De bijdrage van RWZI's aan de belasting van de KRW waterlichamen is in beeld gebracht. De komende jaren wordt verder uitgewerkt wat een goede balans is tussen het zuiveringsproces en de KRW-doelen.

Afvalstoffen

Acties/maatregelen

In het (herijkte) beleidskader Duurzaamheid (2017) zijn met betrekking tot afvalstoffen de volgende acties/maatregelen opgenomen.

	Actie/maatregel	Planning
21.	Onderzoek om areaal maaisel te vergroten dat over aanliggende akkers wordt verspreid	2018-2019
22.	Vermindering afvalstroom aan exoten door toepassing van een nieuwe aanpak voor de exotenbestrijding	2017-2019

Wat hebben we in 2018 gedaan?

21. Wij passen maaisel in landbouwgebied toe in de zgn. kleine kringloop. Het maaisel wordt verwerkt op het maaipad en indien mogelijk in de winter met de wallenfrees over het aanliggende perceel verspreid. Er wordt geen apart onderzoek uitgevoerd, maar er wordt een praktische insteek gekozen; waar zich kansen voordoen worden ze zoveel mogelijk benut.

22. De exoten worden waar mogelijk op de kant gelegd en niet afgevoerd. Na verloop van tijd zijn de plantenresten verdroogd en worden ze bij het maaien van de maaipaden versnipperd. Planten die niet verdrogen worden afgevoerd. Als er hierdoor risico is op verdere verspreiding van de exoten dan worden de planten afgevoerd.

Duurzame watersystemen

In het beleidskader duurzaamheid wordt voor de maatregelen binnen dit thema verwezen naar het Beheerprogramma 2016-2021. De voortgang van de maatregelen uit het Beheerprogramma worden gerapporteerd via de voorjaars- en najaarsrapportages.

Duurzame waterketen (zuiveringsketen)

In het beleidskader duurzaamheid wordt voor de maatregelen binnen dit thema verwezen naar de nota's Herijking Zuiveringsstrategie en Slibeindverwerking. De voortgang van de maatregelen die hierin worden genoemd worden gerapporteerd via de voorjaars- en najaarsrapportages.